

VLADIMÍROVI CLEMENTISOVI

Bratislava 26. marca 1947

Milý Vlado,

píšem Ti súkromne, hoci sa vec týka eminentne úradnej záležitosti. Ministerstvo zahraničných vecí sa obrátilo na náš úrad o informácie týkajúce sa dr. Vasila Hopku, ktorého Vatikán chce menovať za svätiakeho biskupa gréckokatolíckej cirkvi. Úradné informácie o ňom sú priaznivé a v tomto zmysle tiež sme Ministerstvu zahraničných vecí o Hopkovi písali. Keďže sa mi zdá, že naše informácie majú byť podkladom pre stanovisko Ministerstva zahraničných vecí pri udeľovaní súhlasu vlády na menovanie dr. Hopku za svätiakeho biskupa, chcem Ťa upozorniť na niektoré doteraz nevyjasnené veci okolo gréckokatolíckej cirkvi.

Predovšetkým ide o pomer jej vedenia k sovietskym Rusom a Ukrajincom a k cirkevnej politike v Sovietskom zväze. Neprestajne chodia ponosy i na náš úrad, že prešovskí biskupi ochotne poskytujú azyl gréckokatolíckym kňazom, utečencom z Poľska, zo Zakarpatska atď. Svojho času som sám žiadal Gojdiča, aby takúto politiku nerobil, nemohol som však doteraz skontrolovať, či skutočne sa aj v tomto zmysle pokračuje.

Druhá veľmi vážna vec je pozícia slovenských gréckokatolíkov. Hoci Slovákov gréckokatolíkov je väčšina, gréckokatolícka cirkev vo vedení považuje za Rusínov všetkých gréckokatolíkov („čo gréckokatolíck — to Rusín“). Ide o známú taktiku maďarskú a maďarizačnú, ktorá takto delila slovenský element. Slovenskí gréckokatolíci veľmi ťažko znášajú túto situáciu. Ponosujú sa, že nevychodia publikácie slovenské, slovenskí gréckokatolíci nie sú tak fedrovania v cirkevnej správe ako Rusíni atď., atď. Tiež skrsla myšlienka, či by druhý biskup nemal byť Slovákom.

Všetky tieto otázky dávame nášmu kultovému oddeleniu skúmať, a Teba by som poprosil, aby aj do tých čias, kým sa k veci vrátim, Ministerstvo zahraničných vecí na základe dobrozdania Povereníctva školstva a osvety vo veci menovania druhého — svätiaceho — biskupa gréckokatolíckej cirkvi nezaujímalo stanovisko.

Prosím Ťa, aby si mi nejakým spôsobom prijatie tejto správy potvrdil.

Tvoj
L. Novomeský

Opatrnosť povereníka školstva asi inšpiroval o. i. list predsedu ZP G. Husáka z 25. III. Hovorí sa v ňom, že podľa upozornení gréckokatolíckych kňazov celé vedenie cirkvi je protislovenské, hoci Slovákov-gréckokatolíkov je viacej ako polovica. Aj úpravy biskupa Gojdiča sú vraj také. Povereník by sa mal dať o tom poinformovať. Keďže druhý biskup, ktorého vysviacka sa chystá, tiež nie je Slováč, slovenskí gréckokatolíci sa boja, „že to bude znamenať ďalšie posilnenie, ako oni hovoria, rusifikačnej línie. Nevie, či vláda dala na menovanie nového biskupa súhlas a či sa vôbec nás na túto vec budú pýtať“. Mal by sa v každom prípade o vec zaujímať, pri menovaní nového biskupa zasiahnúť do pomerov medzi gréckokatolíckymi a aspoň dosiahnuť nejakú dohodu s Gojdičom.

Kultové oddelenie podľa všetkého rýchlo preverilo skutočnosť a vyvrátilo obavy slovenských gréckokatolíkov. Začiatkom mája sa totiž konala vysviacka biskupa prof. dr. Hopku a za ZP sa na nej mali zúčastniť povereníci Lukačovič a Novomeský. Keďže v rovnakom čase sa chystalo aj valné zhromaždenie MS, na ktorom Novomeský ako predseda nemohol chýbať, dohodol sa s kolegom, povereníkom J. Šoltészom, aby ho zastúpil. 5. mája ho inštruoval:

„Neviem, aké povinnosti Ťa v tejto súvislosti čakajú. Pri bohoslužbách, samozrejme, ide len o pasívnu Tvoju účasť, no ak bude príležitosť na prejavy — a zdá sa mi, že sa naskytne pri spoločnom obede — prosím, aby si zdôraznil menovite tieto fakty:

1. Republika zrovnoprávnila postavenie gréckokatolíckej cirkvi, zaznávaney kedykoľvek predtým jednak z konfesijných dôvodov a za posledných 6 rokov ešte aj z dôvodov konfesijno-konkurenčných.

2. Tento dobrý pomer našej štátnej politiky voči gréckokatolíckej cirkvi môže byť veľmi vhodným východiskom na utváranie dobrého — ba najlepšieho — pomeru gréckokatolíckej cirkvi k našej štátnej politike. To prakticky znamená, že s pochopením budú sledovať predstavitelia gréckokatolíckej cirkvi tak naše snaženia vnútorné ako aj zahraničnopolitické. Nemáme ani na tom záujem, aby sa gréckokatolíci Neslováci slovakizovali, ako sme, prirodzene, proti tomu, aby sa gréckokatolícki Slováci odnárodňovali, alebo sa im iným spôsobom dala cítiť nejaká diskriminácia. Sú gréckokatolíci Slováci a sú gréckokatolíci Rusi a Ukrajinci. Menovite od Rusov a Ukrajincov žiadame jedno, aby boli spoľahlivým a vhodným spojovacím článkom medzi nami a Ukrajincami a Rusmi na sovietskej strane.

3. Táto koncepcia, ktorá je dnes oficiálna v našej kultovej politike, nech je dôsledne uznávaná všetkými predstaviteľmi gréckokatolíckej cirkvi, či sú Slovácki alebo Rusmi a Ukrajincami. Nesmú sa dať ničím myliť naši občania gréckokatolíckeho vyznania. Ani zvodmi ani hrozbami.

4. Do soboty budem vedieť už presne, ako sa vybaví existenčná otázka nového svätiaceho biskupa dr. Hopku. Ak by sme sa osobne nezišli, alebo ak by som Ti sám nestihol podať správu, zavolaj si profesora Ottu, aby Ti napísal, čo máš Hopkovi diskkrétne oznámiť o zabezpečení jeho existencie.“

Na základe zistení kultového oddelenia a asi aj po Šoltészových informáciách mohol Novomeský Husákovi 8. V. 1947 napísať:

„Ak v minulosti, za prvej Republiky i za Slovenského štátu, nebola gréckokatolícka cirkev na východe spoľahlivou oporou slovenských snažení, ba mohla byť aj ohniskom protičeskoslovenských intríg, dnes sú pomery vonkoncom iné. Klérus honoruje predovšetkým ten fakt, že gréckokatolícka cirkev je zrovnoprávnená. Okrem toho však obáva sa tlaku sovietskeho a táto okolnosť činí z neho štátotvorný element a snahy slovakizačné sa medzi ním silne udomáčuujú. Viditeľne stráca na význame menovite v minulosti kňazstvom šírená devíza „čo gréckokatolíck to Rusín“. Z opatrnosti orgány grkat. cirkvi vzdali sa aj pomoci a spolupráce s protiruskými a protiukrajinskými elementami z Poľska a Zakarpatska. Veľmi ostražito si všíma kňazstvo akcie pravoslávia. V nich vidí snahu Sovietskeho zväzu a aj KSS oslabiť vplyv grkat. cirkvi a aj pre túto okolnosť grkat. kňazstvo hľadá ochranu v DS.

Situácia pravoslávnych nie je nijako ružová. Stretávajú sa u nižších úradov s mnohými prekážkami. Práve dostávam celý rad ponôb na nevybavovanie rozličných vecí u nižších úradov. I tento problém sa bude musieť riešiť; konečne, každá cirkev má u nás jednaké právo.

Inak nezistil som nijaké konkrétne veci, z ktorých by sa dalo súdiť, že slovenských ľudí či v kňazstve, či v doraste, by odstavovali. Slovakizácia, forsirovaná kedysi úradným nátlakom, teraz sa vzmáha samočinne a dobrovoľne z príčin, na ktoré som upozornil.“